

اسلام و شعر

تأليف:

دکتر سامی مکی العانی

ترجمه:

دکتر جمال طالبی قره قشلاقی

يعقوب نجمی قره قشلاقی

پدیدآورنده: عانی، سامی مکی، Ani, Sami Makki

عنوان: اسلام و شعر

تکرار نام پدیدآور: تالیف سامی مکی العانی

مشخصات نشر: قم، انتشارات مطیع، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۷۰ ص.

بهاء: ۱۰۰۰۰ ریال ISBN: 978-600-7107-15-7

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتاب‌نامه: ص. ۲۶۲-۲۶۹؛ هم‌چنین به صورت زیرنویس.

موضوع: اسلام و شعر

موضوع: شعر - جنبه‌های مذهبی - اسلام

موضوع: شعر عربی - تاریخ و نقد

شناسه‌ی افزوده: طالبی قره‌قشلاقی، جمال، ۱۳۵۶ - مترجم

شناسه‌ی افزوده: نجمی قره‌قشلاقی، یعقوب، ۱۳۵۲ - مترجم

رده‌ی کنگره: ۱۳۹۳، الف ۵۱۳۲/۸۴/۴۲ BP

رده‌ی دیوبی: ۲۹۷/۴۸۷۸

شماره‌ی مدرک: ۳۲۳۵۸۷۱

اسلام و شعر

تالیف: دکتر سامی مکی العانی

— * * * —

ترجمه:

دکتر جمال طالبی قره‌قشلاقی

دکتر یعقوب نجمی قره‌قشلاقی

— * * * —

ناشر: قم، انتشارات مطیع

چاپخانه: قم، شریعت

ویراستار ادبی: شوق‌علی رضایی

طراح جلد: آذر کاظم علیلو

نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

بهاء: ۱۰۰،۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۰۷-۱۵-۷

مرکز پخش: ۰۹۱۴۳۴۵۵۵۶۷

حق چاپ محفوظ و متعلق به مترجمان می‌باشد.

فهرست

صفحه	عنوان
۵	مقدمه مترجمان
۵	مقدمه مؤلف
۱	دیباچه
۱۱	فصل اول: شعر در صدر اسلام
۱۳	ادعای ضعف شعر در دوره اسلامی
۲۱	فصل دوم: نزاع شعری بین مکه و مدینه
۲۳	نزاع شعری بین مکه و مدینه
۳۳	فصل سوم: قرآن و شعر
۳۵	قرآن و شعر
۴۳	فصل چهارم: پیامبر ﷺ و شعر
۴۵	پیامبر ﷺ و شعر
۴۶	احادیث شریف نبوی پیرامون شعر و شاعران
۵۶	جایز کردن شعر سرایی و استماع به شعر
۵۹	شفاعت خواستن از پیامبر ﷺ با شعر
۶۲	شعر در میدان جنگ
۶۶	اشعاری که پیامبر ﷺ از روایت آن منع می کرد
۶۷	شاعرانی که پیامبر ﷺ خونشان را مباح کرد
۷۷	فصل پنجم: موضوعات شعری
۷۹	موضوعات شعری
۷۹	شعر دینی
۸۱	وعظ و ارشاد
۸۵	وصایا
۸۶	زهد
۹۴	شعر فتوحات
۱۰۴	شعر شکوه و انتقاد

صفحه	عنوان
۱۰۹.....	شعر سیاسی.....
۱۱۷.....	غزل پاک.....
۱۲۴.....	فخر و حماسه.....
۱۲۹.....	مدیح.....
۱۳۹.....	هجو.....
۱۵۱.....	نقایض.....
۱۵۷.....	رثاء.....
۱۶۹.....	شعر تاریخی.....
۱۹۱.....	رجز.....
۱۹۷.....	فصل ششم: ویژگی های فنی
۱۹۹.....	ویژگی های فنی.....
۲۰۰.....	قسم.....
۲۰۴.....	دعا.....
۲۰۷.....	قصص.....
۲۱۴.....	تکرار.....
۲۱۷.....	اقتباس.....
۲۲۹.....	افکار.....
۲۳۳.....	اسلوب.....
۲۳۴.....	ساختار قصیده و سنت های آن.....
۲۴۳.....	صور خیال.....
۲۴۸.....	تأثیر فرهنگ در شعر.....
۲۵۱.....	الفاظ.....
۲۶۲.....	معانی.....
۲۷۱.....	فهرست منابع و مراجع.....

مقدمه مترجمان

اسلام آیین انسان سازی است که هنر، و بویژه شعر را جزء موهبت های الهی دانسته، و شعر متعهد را ستوده است. لذا اینکه برخی کوشیده اند اسلام را مخالف شعر نشان دهند، راه را به خطا رفته اند. دیدگاه کسانی که اسلام را مخالف شعر می دانند، از فهم نادرست آیه «وَالشُّعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا» ناشی شده است، که از قید إلّا چشم پوشی نموده اند. نگاه به تاریخ شعر در صدر اسلام، گواه بر این مدعاست که حضرت رسول (ص) خود بهترین حامی شعرای اسلام بود، و تأثیر شعرشان را بر دشمنان اسلام از نیزه و شمشیر سخت تر می دانست، آنگاه که خطاب به حسان بن ثابت فرمود: لهذا أشدُّ عليهم من وقع النبل.

باید توجه داشت که تنها معیار برای سنجش ارزش شعر، هدفی است که آن را دنبال می کند. شعر در دوره اسلامی در خدمت به اسلام، نشر فضائل اخلاقی، تهییج مجاهدان به جهاد در راه حق، نقش بسیار ممتازی ایفا کرده است. اسلام مخالف شعری است که در راستای هوای نفس و احساسات فردی و اغراض غیر انسانی به کار گرفته شود، و گرنه شعر متعهد همواره مورد تأیید پیامبر ﷺ و ائمه اطهار بوده است. با نگاه به شعر در صدر اسلام، معلوم می گردد که شعرا از همان آغاز، با الهام از معانی روح بخش اسلام، و سبک قرآن کریم به دنبال خلق آثار والایی بودند.

کتاب حاضر در شش فصل به بررسی شعر از صدر اسلام تا دوره بنی امیه پرداخته است، و همراهی شعر با حوادث تاریخ اسلام را به خوبی عرضه کرده است. فصل اول کتاب به بررسی جایگاه شعر قبل از اسلام پرداخته، با استناد به کتب نقدی قدما از اهمیت شعر نزد عرب سخن گفته است. فصل دوم اختصاص به شعر در صدر اسلام دارد. مؤلف در این فصل با ذکر ادله متقن و شواهدی از دواوین شعرای آن دوره، نهضت شعر در صدر اسلام را رصد کرده است. در فصل سوم، نگاه قرآن به شعر مورد مذاقه واقع شده است. مؤلف در این فصل با تحلیل آیات قرآنی که به شعر پرداخته است، دیدگاه قرآن نسبت به شعر را مورد نقد و بررسی قرار داده است. فصل

چهارم پیرامون نگاه پیامبر ﷺ به شعر است. فصل مذکور ضمن بیان دیدگاههای نقدی حضرت رسول (ص) و ارشادات و راهنمایی های ایشان، به بررسی شعر متعهد و شعر مورد حمایت پیامبر ﷺ پرداخته است. فصل پنجم اختصاص به اغراض و گونه های شعری، تجدید و نوآوری در آن دارد، و اینکه چگونه شعرای اسلام در پرتو تعالیم روح بخش آن، موضوعات جدیدی را خلق کردند. فصل پایانی کتاب به بررسی ساختار و ویژگی های فنی شعر در دوره صدر اسلام و دوزخ بنی امیه پرداخته است.

کتاب "اسلام و شعر" اولین کتاب پیرامون شعر با محوریت اسلام است، و هرچند مؤلف نقش شعرای شیعه را آن طور که باید، ادا نکرده است، ولی تلاش های ایشان در کنار زدن غبار از چهره شعر اسلامی و پاسخ به شبهات موجود در این زمینه قابل تحسین است. امید است کتاب حاضر با وجود عیوب و کاستی های که دارد مورد قبول واقع گردد.

جا دارد از زحمات استاد ارجمند آقای سلمان دلشاد قدردانی کنیم که زحمت ویراستاری علمی این کتاب را با آغوش باز پذیرفته، راهنمایی های ارزشمند خود را از ما دریغ نکردند. والله من وراء القصد و هو الهادی إلى سواء السبیل و الصلاة و التمام علی أشرف الأنبیاء و المرسلین و علی آله الطاهرین المعصومین.

طالبی - نجمی

فروردین ۱۳۹۳

مقدمه مؤلف

تحولی که اسلام در تمام زوایای زندگی اعراب بوجود آورد، تأثیر شگرفی در شعر آن زمان عرب بوجود آورد، و این چندان جای شگفتی نیست، زیرا شعر بیان کننده عواطف و احساسات، و عینیت بخشیدن به افکار و اندیشه ها است. و این تأثیر در همه موضوعات شعر صدر اسلام و دوره بنی امیه تجلی یافته است. این امر ویژگی های فنی، و معانی، و افکار، و الفاظ و صور خیال را در بر می گیرد. برخی از محققان بدنبال رواج این تفکر هستند، که اسلام عامل تضعیف شعر [در صدر اسلام] بوده، یا حداقل تأثیر اندکی در شعر داشته است. ولی باید اذعان کنیم، که اسلام مهم ترین عامل شکوفایی و تکامل شعر بوده است. لکن تبیین این امر میسر نخواهد شد، مگر اینکه دیدگاه اسلام را نسبت به شعر نشان دهیم. ما در فصل های "قرآن و شعر" و "پیامبر ﷺ و شعر" به بررسی ابعاد این موضوع پرداخته ایم، زیرا قرآن و سنت در طول زمان دو منبع تشریع به شمار رفته، دستاویزی محکم برای مسلمانان بوده است، فلذا بررسی دیدگاه قرآن و پیامبر ﷺ را نسبت به شعر، به عنوان پیش درآمدی برای ورود به عرصه شعر در پرتو اسلام از جنبه موضوع و ویژگی های فنی آن قرار دادیم.

کتاب حاضر قطره ای از اقیانوس بیکران پژوهش های محققان در این زمینه است، که بنای فرهنگ ما از آن شکل گرفته است. مسلماً اهل فن، کاسمی ها، نواقصی را در پژوهش حاضر مشاهده خواهند کرد، زیرا در جای جای این اثر به متون تکیه شده، و برخی از این متون یا از چشم مؤلف به دور بوده، یا توجهی بدان نکرده است، حال آنکه توجه دیگران را به خود معطوف ساخته است، و بر این اساس امکان تغییر و تعدیل در آراء و دیدگاهها را به وجود خواهد آورد. از خداوند مسئلت می نمایم که مرا به راه راست هدایت فرماید.

سامی مکی العانی